

**SCRIITORI
ÎN OGLINDA VREMII**
Cronici literare: 2019-2024

Craiova, 2024

Cuprins

<i>Argument</i>	5
Eminescu. Biografia paralele	7
Eminescu. Oamenii din viața lui	15
Eminescu. Ipostaze ale biografiei prin operă	22
Eminescu. O perspectivă asupra publicisticii politice	29
Eminescu. Ziarist la „Timpul”	36
Eminescu. Priviri într-o oglindă retrovizoare	43
Eminescu. Centralitatea canonului literar românesc	49
Eminescu. Hermeneutica exegezei continue	57
Eminescu. Chipuri și măști ale defăimării	64
Liviu Rebreanu. Mărci ale oralității	72
Hortensia Papadat-Bengescu. Scriitoarea în fața oglinzii	78
Hortensia Papadat-Bengescu. Insurgența personajelor	85
Damian Stănoiu. Modernitatea scriiturii	92
Ion Minulescu. O buburuză pe reverul poetului	99
Constantin Noica. Treptele desăvârșirii spirituale	106
Constantin Noica. Întruchipări ale gândirii	114
Constantin Noica. Un pilduitor dialog epistolar	121
Emil Cioran. Drumul înspre filosofare	128
Miron Radu Paraschivescu. O restituire necesară	135
Miron Radu Paraschivescu. Revolta unui cobai	142
Marin Preda. Spectacolul personalității creatoare	151
Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit	157
Marin Preda. Povestea de iubire neterminată	163
Marin Preda. Lumea personajelor	169
Marin Preda. Seninătatea personajelor	178
Marin Preda. „Timpul n-a mai avut răbdare”	185
Marin Preda. Actualitatea scriitorului	192
Marin Preda. Construcția mitului personal	201
Marin Preda. „Adevărul ca o pradă”	208
Dumitru Radu Popescu. Un sistem mitologic al actualității	216
Augustin Buzura. Sondări de conștiință în realitatea imediată	223
Radu Voinescu. Libertatea criticii, între metodă și discurs	229
Nicolae Oprea. Evaluări în istoria literaturii române	236
Mihaela Albu. Între vocile exilului și recuperarea lor	243
Ștefan Ion Ghilimescu. Istorie literară în mers	251
Constantin Cubleşan. În labirintul memoriilor și jurnalelor	258
Nicolae Scurtu. Întregiri de istorie literară	267

Nicolae Scurtu. Noi întregiri de istorie literară	274
Nicolae Scurtu. Alte întregiri de istorie literară	281
Jordan Datcu. Comori de preț pentru azi și pentru mâine	287
Iulian Chivu. Ființarea ca diferență	294
Iulian Chivu. Între critică literară și reflecții	300
Marin Iancu. Sinceritatea unor exerciții de lectură	307
Titu Damian. Lecturi polifonice	314
Marian Nencescu. Subtilitatea incursiunilor critice	321
Florian Roatiș. Între onestitate și curaj	330
Simona-Grazia Dima. Scenarii de lectură	337
Nicoleta Milea. Devoratoarea de cărți	344
Dan Gulea. Vârstele unei prestigioase edituri.....	351
Nicolae Marinescu. „Mozaicul” și modernitatea tradiției	358
Florentin Popescu. Viață și literatură	364
Victor Petrescu. O viață printre cărți	370
Gheorghe Stroe. Un Sisif pe muntele destinului	376
Ovidiu Dunăreanu. Toposul dobrogean și polifoniile sinelui	382
Dana Heuberger. Jurnal de călătorie subiectivă	389
Mihai Stan. Jurnal de editor.....	395

Eminescu. Biografii paralele

Recentul volum publicat de eminescologul **Nicolae Georgescu**, sub titlul *Politică și poezie. Viața Veronicăi Micle lângă Eminul ei iubit* (Târgoviște, Ed. Bibliotheca, 2021, 420 pagini), care reia într-o formă nouă, cu adăugiri, alte trei volume anterioare – *Cu Veronica prin Infern. Cartea regăsirilor*, din 2004, *Cu Veronica prin Infern. Cartea despărțirilor*, tot din 2004, reunite apoi într-un singur volum, *Cu Veronica prin Infern. Cartea regăsirilor. Cartea despărțirilor*, în 2008 –, este doar în aparență o carte despre „Viața Veronicăi Micle lângă Eminul ei iubit”, ea dând deopotrivă seama și despre „Viața lui Eminescu”, privită în această oglindă care o arată pe „Veronica prin Infern”. Este vorba, până la urmă, de o oglindă în care sunt urmărite biografiile paralele ale celor doi, sau, mai degrabă, infernurile paralele prin care trec în viața terestră. Cartea este impregnată fără opreliști de vasta informație pe care o mănuieste autorul, iar a spune că Nicolae Georgescu este, la ora de față, vocea cea mai autorizată în eminescologie este aproape un truism, acest fapt fiind dovedit de cărțile publicate până acum, respectiv: *A doua viață a lui Eminescu* (1994), *Cercul strâmt. Artă de a trăi pe vremea lui Eminescu* (1995), *Eminescu și editorii săi*, vol. I-II (2000), *Moartea antumă a lui Eminescu: 1883-1889* (2002), *Scenarii de istorie literară. Ediția principeps Eminescu* (2004), *Un an din viața lui Eminescu: martie 1881 – aprilie 1882* (2006), *Cartea trecerii. Boala și moartea lui Eminescu* (2009), *Boala și moartea lui Eminescu. Abordare filologică* (2007), *Eminescu. Ultima zi la „Timpul”. Dosar de presă* (2011), *Boala și moartea lui Eminescu*, ediția a 2-a, revăzută și adăugită (2012), *Eminescu și editorii săi*, vol. I-II, ediție anastatică (2012), *Publicistica eminesciană [curs universitar]* (2012), *O zi din viața lui Eminescu: 28 iunie 1883* (2013), *Boala și moartea lui Eminescu. Documente, Marturii, Ipoteze* (2014), *Din misterele literaturii române. I: Ediția principeps Eminescu* (2015), *Din misterele literaturii române. II: Mișcarea pe loc a poeziei* (2016), *Eminescu după marea scanare. Eminescologia la ora de față. Studii, cronici și recenzii* (2016), *Cuvinte și semne. Hermeneutica punctuației în poezia antumă eminesciană* (2018), *Nodul gordian. Studii și articole despre ediția principeps Eminescu*, vol. I-II (2020). Acestor volume

cuprinzând contribuțiile personale în eminescologie trebuie să adăugăm și edițiile din opera lui Eminescu, între care cele mai importante sunt volumele: *Poezii*, vol. I-II, ediție critică sinoptică (2002-2003), *Poesii*, cu formele și punctuația autorului, ediție critică sinoptică (2004), *Opere: Poezii*, ediție critică, cronologie, note și variante de Perpessicius, introducere de Eugen Simion, cu diferențe textuale și un comentariu asupra ediției Perpessicius (2013), *Poesii*, ediție critică, studiu introductiv, comentarii filologice și scenariul probabil al ediției princeps (2021). În spatele acestei opere de exeget și de editor al operei lui Mihai Eminescu se află o muncă de Sisif, bazată pe lecturi și pe reflecții imposibil de cuantificat, după cum o relevă și cartea la care ne referim în cronica de față.

Volumul *Politică și poezie. Viața Veronicăi Micle lângă Eminul ei iubit* este o carte – cum lasă Nicolae Georgescu să se înțeleagă încă din prima frază – despre „povestea de iubire dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle”, dar dacă o analizăm mai atent, putem înțelege că reversul este mai important, anume că accentul cade pe imaginea lui Eminescu în interiorul relației dintre cei doi parteneri. Această relație, ne avertizează exegetul, a evoluat de la imaginea de „pereche paradigmatică a poeților români”, cum era ea văzută în timpul vieții lor și câțiva ani după ce au murit, până la „croielile” succesive care ținteau spre ajustarea sa, spre a o caricaturiza și chiar șterge, cartea propunându-și „să stabilească liniile și direcțiile acestei tendințe de disoluție”, însă nu pentru a reface „imaginea idilică a poeților-pereche, apelând mereu la miezul operei pentru a-l iubi pe fiecare în parte după măsură, – ci pentru a descrie mecanismul ca atare” (p. 8). De aici decurge și structura monadică a cărții, cu cele trei secțiuni – *Risipitorii*, *Cartea regăsirilor*, *Cartea despărțirilor* – și un *Contrapunct* final, fără ca ea să recurgă la cronologia strictă a vieții celor doi protagoniști ai relației, ci mai degrabă la o întretăiere de planuri, de episoade, de secvențe și de momente, în funcție de scenariul exegetic, care privește întotdeauna către coincidențele, analogiile, semnificațiile și sensurile lor, și mai puțin către planul diurn, deși nici acesta nu este neglijat, cum nu este neglijată nici postumitatea relației dintre Eminescu și Veronica.

Prima secțiune a cărții lui Nicolae Georgescu, *Risipitorii*, pornește de la faptul că, trei cărți „ca trei pietre grele de moară” au ținut relația Eminescu – Veronica „în adâncul unor ape tulburi”, și anume: prima, *Mihail Eminescu: Diverse*, scoasă de Editura Șaraga, din Iași, în 1891, cu girul lui I.L. Caragiale (ale cărui trei texte, „Ironie”, „Două note” și

„În Nirvana”, deschid cartea, în chip de prefață); a doua, *Mihail Eminescu și Henriette Eminescu: Scrisori către Cornelia Emilian și fiica sa Cornelia*, publicată de Cornelia Emilian, tot la Editura Șaraga, în 1893, acreditează, în principal, ideea că Veronica l-a adus pe Eminescu de la Botoșani la București, unde își va găsi sfârșitul, cartea făcând astfel obiectul unor articole critice publicate de Vasile Scânteie, în 1903, în „Gazeta Moldovei” (acesta obține, de la Valeria, fiica Veronicăi Micle, câteva vorbe despre invidia pe care a suportat-o mama sa); a treia, *Iubire-durere. M. Eminescu și Veronica Micle. Scrisori, note, impresii, epilog*, publicată de Nic. V. Baboeanu la Editura „Biroului Universal”, Ath. I. Nițeanu, din București, în 1905, demersul urmărind să vadă marele public cât de mult l-a iubit Veronica pe Eminescu, dar vorbește insistent și despre invidie, calomnie, minciună (criticul momentului, Ilarie Chendi, apreciază cartea drept „O carte rea despre Eminescu”). De-acum intră în scenă Octav Minar, cu albumul *Eminescu comemorativ* (1909) și cartea *Cum a iubit Eminescu* (1911), alcătuită din scrisori ale lui Eminescu și ale Veronicăi; între timp, însă, Cornelia Emilian publicase ultima ei carte, *Câte ceva* (1909), ce conținea și o scrisoare vitriolantă pe care i-o trimisese Henrietei, sora poetului („A plecat spre nenorocul lui. Bălăuca îl va omorî de-a binelea.”). Ideile lui Octav Minar nu sunt decât o prelungire, o reluare a celor avansate de Vasile Scânteie. Dacă prima carte a lui Octav Minar fusese primită cu interes de N. Iorga, G. Ibrăileanu și Ilarie Chendi, ce-a de a doua a fost întâmpinată cu mari rezerve de către Dimitrie Anghel și D. Tomescu. Între timp, fetele Veronicăi Micle, Virginia (căsătorită cu Eduard Gruber) și Valeria (devenită în cele din urmă o celebră cântăreață de operă), regroupează scrisorile rămase de la mama lor și le păstrează cu strictețe (vor fi publicate, abia în 2000, de Christina Zarifopol-Illias), iar Octav Minar publică, în 1923, albumul *Dragoste și poezie*, confecționat de Veronica Micle la Vărătic, după moartea lui Eminescu, și care cuprinde poezii ale lui către ea și ale ei către el, editorul însoțindu-l de un consistent studiu introductiv. Exegetul aduce în scenă și zbaterile lui Florin Rotaru, cărturar care a condus o vreme Biblioteca Metropolitană București, răstimp în care a achiziționat un manuscris al lui Octav Minar, publicat nu de mult de Dan Toma Dulciu; manuscrisul, care se referă și la poezia „Poetul”, ce reprezintă debutul poetului, din 1865, în revista „Rândunica”, scoasă de elevii gimnaziști români din Cernăuți, dar și la poezia „Zadarnic”, apărută în aceeași revistă, aduce în discuție „un alt Eminescu”, pentru care n-am fi încă pregătiți, precum și

relansarea chestiunii Minar, cel care va scoate volumul *Eminescu povestind copiilor*, în 1928 și în 1931, cu conținut diferit, dovedind totuși că, în perioada cât s-a aflat la Odessa pentru tratament (12 august – 12 septembrie 1885), Eminescu lucra intelectual.

Cea de-a doua secțiune, *Cartea regăsirilor*, pleacă de la câteva chestiuni de bun simț privind biografia Veronicăi Micle, punctând asupra faptului că natura relațiilor dintre Eminescu și Veronica în perioada ieșeană rămâne preponderent intelectuală, opera poetică a Veronicăi va fi umbrată, din păcate, de relația sentimentală cu Eminescu, dar iubirea acestuia pentru Veronica a fost cu totul secretă, în poezia sa de-acum personajul feminin, acel *Ea* mereu subliniat, rămânând mereu simbolic, niciodată numit (cei doi se vor regăsi în numele personajelor Căjus și Tolla, din nuvela „La aniversară”, publicată de Eminescu în „Curierul de Iași”, la 9 iulie 1876). Cu secvența următoare se trece la a doua perioadă a iubirii dintre Eminescu și Veronica, și ea începe în 1879, după moartea lui Ștefan Micle, soțul Veronicăi. Este și perioada când ea are parte de un avort, în martie-aprilie 1880, când îi cere ferm lui Eminescu s-o ia în căsătorie, când între ei se interpune I.L. Caragiale, căruia Veronica îi încredințase două scrisori ale lui Eminescu, ce conțineau secrete cu totul deosebite din viața intimă a lui Titu Maiorescu (relația lui cu Mite Kremnitz, cu care, de altfel, va avea un copil), când Eminescu refuză să încheie căsătoria, în chestiunea căreia ar fi intervenit chiar și Maiorescu, după care se iscă cearta dintre cei doi; apoi, urmează perioada cu anul cald al iubirii dintre Eminescu și Veronica, anul 1882, „cu cele mai multe și mai frumoase scrisori de dragoste, adevărate poeme în proză” (p. 71), și perioada târzie, dar fascinantă, a iubirii lor, de după 1883, cu episodul ieșean al lui Eminescu (când este subbibliotecar), apoi cu criza ce va duce la internarea sa la Mănăstirea Neamț, în 1886, unde l-ar fi vizitat Veronica (poate ca răspuns la poezia „De ce nu-mi vii”, publicată de Iacob Negruzzi în „Convorbiri literare”); în fine, Eminescu ajunge la Botoșani, unde este îngrijit de sora sa Henrieta, și de unde Veronica îl smulge și-l aduce la București (va sta alături de el, dar nu în aceeași locuință, ba chiar îi va scoate pașaport, în toamna lui 1888, spre a-l însoți în străinătate, la vreo cură de tratament). Într-un fel, iubirea secretă dintre Eminescu și Veronica, din anii 1882-1889, este definită de „o mare pasiune”, dar și de „sacrificiu”, fiindcă: „În taină, fără urme, fără dorință de glorie – ca într-o eponimie (vezi numele ei) numai de el și de ea înțeleasă – i-a stat alături la rău și la bine, mai mult la rău, i-a șters fruntea cu vâlul” (p. 76).

Pe această pânză, exegetul brodează o serie de teme de real interes, precum: Eugen Lovinescu și romanul „Bălăuța” (biografia romanțată este, însă, dedicată personajului principal, lui Eminescu); casa lui Eminescu de la Vărătic, cumpărată în răstimpul cât a fost revizor școlar, și casa Veronică de la Vărătic, unde își va găsi până la urmă sfârșitul; albumul „Dragoste și poezie” (fusesse confecționat de Veronica la Vărătic, în vara lui 1889, cuprinzând poeziile ale celor doi, „Ale lui către mine, Ale mele către Dânsul”, dar este editat de Octav Minar, în 1924, fotocopiind pagina de titlu, așa cum a fost scrisă de Veronica); poezia lui Eminescu „Atât de fragedă” (admirată de Veronica, dar resimțind-o ca pe o dedicație făcută Reginei Elisabeta); sentimentele monarhice ale lui Eminescu, relația Veronicăi cu monarhia și poezia sa, „Mater Dolorosa”, publicată în „Literatorul” lui Macedonski și dedicată Reginei; antologia „Rumänische Dichtungen” (Leipzig, 1881), în care sunt cuprinse 22 de poezii ale lui Eminescu, traduse de Mite Kremnitz în limba germană, alături de poeziile lui Vasile Alecsandri, traduse de Carmen Sylva (Regina Elisabeta); legăturile dintre Eminescu și Veronica în anii 1879-1882 (când, între altele, Veronica ajunge în condiția Penelopei, înconjurată de pețitori, precum Iuliu Roșca, situație care îi agravează lui Eminescu și mai mult starea de gelozie); volumul de „Poezii” al Veronicăi Micle, din 1887 (a avut parte de critici pamfletare din partea lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, dar Veronica a trecut peste ele); secretele divulgate de Veronica Micle despre cercul lui Titu Maiorescu („Haremul lui Maiorescu”), pe care le aflase de la Eminescu și împăcarea intervenită târziu între Veronica și Maiorescu, atunci când Veronica îi trimite criticului o scrisoare, cerându-i să-i comunice opinia despre poeziile sale.

Această secțiune abordează, implicit, în intarsii plasate în cadrul discursului, și aspecte sensibile de istorie literară, referitoare la: o ediție critică la „Viața lui Eminescu” de G. Călinescu, în genul celei oferite de Gh. Cunescu la biografia publicată de Gala Galaction (numai că, întreprinderea în cauză ar trebui să aibă în vedere ediția din 1939, cu aducerea informației la zi); campania Virginiei Gruber-Micle pentru apărarea mamei sale, dusă prin N. Baboeanu și O. Minar, dar și prin C. Mille; albumele scoase de Corneliu Botez și Octav Minar, în 1909, la 20 de ani de la moartea lui Eminescu, apoi volumul din 2000, „Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit” (n-ar cuprinde toate scrisorile, spune exegetul, care crede, totodată, că nu se poate face știință pe fotocopii); activitatea de eminescolog a lui I.E. Torouțiu, care lucra, în 1947, la

12 | volumul „Exegeza Eminesciană”, și întâietatea sa în interpretări. Exegețul lămurește, în context, câteva aspecte controversate în istoria literară: este cazul cu cuvântul „iobagiul”/„iobagul” din poezia „Epigonii”, care se întâlnește în romanul lui Liviu Rebreanu, „Crașorul”, de 11 ori, dar se găsea și la Cezar Bolliac, în sintagma „S-adauge iobagiu”, care nu se referea la iobag, ci la birul pus; tot așa, este cazul cu versul „Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară” – Anghel Demetrescu credea că Eminescu l-a confundat cu Constantin Cantemir, iar Zoe Dumitrescu-Bușulenga sugera că este vorba despre Antioh Cantemir, fiul lui Dimitrie Cantemir, dar Dimitrie Murărașu s-a opus acestei interpretări, deși – demonstrează exegețul – Maica Benedicta are dreptate, întrucât Aron Pumnul, în „Lepturariul...” său, îl antologase și pe Antioh Cantemir. În fine, două chestiuni controversate șochează la prima vedere: este vorba despre faptul că Eminescu ar fi avut doi urmași, pe Mihail I. Lăzăreanu (din relația cu fata morarului din Ipotești) și pe Valeria Sturdza (din relația cu Veronica Micle, fiica celor doi fiind născută la Vărație), ipoteze încă neverificate pe deplin.

Cea de a treia secțiune, *Cartea despărțirilor* (cu subtitlul *Delta vieții*), abordează relația sentimentală și, mai ales, intelectuală dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle pe temeiul a câtorva „ipoteze de lucru fertile”. Acestea vizează, în principal: cum a petrecut Veronica iarna 1885-1886; cererea în căsătorie din martie 1880, venită din partea Veronicăi; dialogul dintre cei doi, întrerupt între 9 aprilie 1880 și 23 decembrie 1881; scrisoarea lui Eminescu din 17 februarie 1882, în legătură cu ceasornicul său de aur, care putea constitui un eventual capital pe seama căruia să se bazeze, la început, căsătoria lor; cadoul pe care Henrieta i-l face Veronicăi („un frumos medalion cu diamant și o pereche de cercei”); căsătoria lui Matei, fratele poetului, la Brăila, la care participase și tatăl său; noi ipoteze privind incidentul cu Petre Poenaru, pe când poetul era internat la Institutul „Caritatea”, al doctorului Alexandru Șuțu, respectiv, dacă nu cumva acest Petre Poenaru, care era fiul Cleopatrei Leca Poenaru, „va fi fost profesoraș prin Craiova” – și va fi dorit să-și răzbune tatăl pentru infidelitatea mamei, ori chiar să-și răzbune mama de „mitul zilei” creat prin poezia „Dalila” a lui Eminescu; Alexandru G. Djuvara – un accident perpetuu în eminescologie (a publicat, primul, în țară, poemul „Luceafărul”, în revista „Dunărea” de la Brăila, în iulie 1883, deținea și manuscrisul „Dalilei”, dar și unele scrisori și poezii pe care i le încredințase Cleopatra Leca Poenaru); relația Veronica Micle – I.L. Caragiale („D. Car.”,

cum îl numea Eminescu, nu fără ironie, deținea două scrisori primite de Veronica de la Eminul ei, pe care i le dăduse în răstimpul când vroia să se răzbune pe poet, dar dramaturgul nu i le-a returnat și ele, arhivistic vorbind, nu se regăsesc nicăieri); în fine, secvența cu elevii infanteriști care se apropie de scriul lui Eminescu și rostesc un nume: Veronica, apoi gestul ei de a depune lângă sicriu un buchet de violete și participarea la înmormântare, de la distanță, într-o trăsură de piață. Sunt, însă, și alte aspecte, pe care nu avem posibilitatea să le relevăm în spațiul cronicii de față.

La final, într-o secvență de *Contrapunct*, exegetul se ocupă de interferările lui Eduard Gruber în destinele eminesciene, mai ales când publică unele dintre scrisorile pe care soția sa, Virginia Gruber-Micle, le deținea de la mama sa, pe care o regăsim într-un triunghi de „Pionieri ai paranormalului românesc: Eduard Gruber, Nicolai Beldiceanu, Veronica Micle” (preponderent pe seama aceluși bilețel pentru Eminul ei iubit: „Sufletul meu, și după moarte îi va căuta umbra.”).

Revenind la sintagma din titlu, „Politică și poezie”, constatăm că ea sugerează o altă perspectivă, care decurge din interferențele sau implicațiile politice în biografiile celor doi. Ea se justifică prin abordarea unor chestiuni de felul celor care privesc raportarea lui Eminescu și a Veronicăi la Monarhie, sau polemica dusă de Eminescu la „Timpul” împotriva ziarului „Românul” și miza sa politică, reprezentată de Partidul Conservator (însăși funcția de prim-redactor la „Timpul” era o funcție importantă politic și nu doar o slujbă pentru talentul său), ori furtuna de presă iscată de articolul său din „România liberă”, de la 12 ianuarie 1889, prin care era atacat Gună Vernescu, ministrul de justiție, ca reprezentant al unei coaliții ce convenise să nu se atace unii pe alții. În fine, mentalitatea epocii, alimentată și de animozitățile care le-au stârnit cei doi, au determinat, în cazul lui Eminescu, până și neacordarea unui posibil premiu al Academiei Române, când îi apare a treia ediție a volumului de „Poesii, în 1888, la Editura Soccec din București. Despre condamnarea lui Eminescu la moarte civilă a mai vorbit Nicolae Georgescu și în alte cărți ale sale, acum doar face apel la câteva dintre consecințele ei, în raport de relația de iubire dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle. Iar volumul este, în întregul său, o sinteză care lămurește nu doar această relație, cât și perspectiva sub care trebuie înțeles Eminescu, prin biografia sa, față cu politica și mentalitățile vremii sale.

Nicolae Georgescu vehiculează o vastă informație, într-un discurs captivant, care concentrează biografiile paralele ale celor doi

14 | protagoniști ai relației de iubire ee se consumă în dubla sa ipostază, diurnă și poetică, dezvăluită aproape până în cele mai intime trăiri ale ei mai ales de corespondența lor inedită, publicată în anul 2000, și care este pusă în relație cu cea anterioară, cu manuscrisele poetului, facsimilate și ele, în totalitate, tot de curând, și cu tot ce se știe până acum despre Mihai Eminescu și Veronica Micle, nelăsând nimic deoparte, nici chiar unele aspecte controversate asupra cărora eminescologia încă nu s-a lămurit pe deplin. Descifrările eminescologului cu privire la chestiunile abordate se bazează pe informații certe ori pe asocieri firești între fapte reale, deși alte aspecte sunt avansate doar cu titlu de ipoteze, a căror confirmare ar putea să vină în viitor. Impresia generală este însă aceea a unei cărți care mizează pe imaginea relației de iubire dintre Eminescu și Veronica iluminată doar de adevăr, pe luciul unei oglinzi integratoare, lămurind astfel, pe deplin, jocul de lumini și umbre sub care au ars flăcările ei învăpăiate.

[„Caligraf”, XXII, 1(236), ian. 2022, p. 3]

**Eminescu.
Oamenii din viața lui**

De se va putea vreodată să fie strânse la un loc toate cărțile cuprinzând scrierile lui Eminescu, dimpreună cu toate cărțile ce i-au fost consacrate – deși această înfăptuire ar trece mai degrabă ca o utopie, de vreme ce nu s-a întocmit încă acea bibliografie care să cuprindă toate aceste cărți –, se va putea vedea, cu adevărat, câtă dreptate a avut filosoful Constantin Noica, atunci când l-a numit „*omul deplin al culturii românești*”, sintagmă pe care o preluase de la Iorga (la marele istoric, formula era: „*expresia integrală a sufletului românesc*”), dar pe care a impus-o definitiv în conștiința românească. În acea „Bibliotecă Eminescu” se vor găsi, neîndoios, și insolitele cărți, centrate pe o idee cu totul originală, care atrag atenția totodată prin acribia cercetării, cum este cazul recentului volum publicat de **Zenovie Cârlușea**, sub titlul ***Mihai Eminescu. Dicționar monografic: Oameni din viața lui*** (Iași, Ed. Tipo Moldova, 2019, 752 p. cu ilustr.).

Pe Mihai Eminescu îl putem cunoaște în fel și chip, ca spirit și ca om, dar nimeni n-a avut până acum ideea lui Zenovie Cârlușea de-a aduna la un loc – după cum ne avertizează în cuvântul înainte – „oamenii din viața poetului”, „de la membrii familiei și rude, la prieteni și neprieteni, colaboratori și cunoscuți de-a lungul celor aproape patru decenii de existență” (p. 5), astfel că până acum n-a mai fost publicată o altă carte de această formulă, adică un „dicționar monografic”, cum îl numește autorul, care a publicat anterior lucrări asemănătoare dedicate lui Lucian Blaga (I, 2017; II, 2018) și Tudor Arghezi (2019). Ideea centrală a cărții, care adună „într-o formulă sui generis o documentare strânsă, cu totul inedită”, dar verificată în planul istoriei literare, este aceea de a fi readus în prim-plan „Omul, în diferite etape ale vieții sale, văzut într-o ipostaziere poliedrică și multirelațională”, mijlocind astfel o mai bună cunoaștere „a omului, operei și epocii respective” (p. 5).

Zenovie Cârlușea cuprinde în acest „dicționar monografic” un număr de 180 articole-eseu, în ordine alfabetică, după numele personajelor de prim-plan și de plan secund care se regăsesc în biografia eminesciană, întocmite pe baza unei cuprinzătoare informații biobibliografice, cu accentul pe relația avută de fiecare cu poetul, în

diversele momente ale vieții acestuia, iar atunci când a fost posibil, au fost însoțite de imagini-document, în funcție de conținut și în limita accesului la iconografia respectivă. Încât, prin inter-text, este pus cu adevărat în lumină portretul fizic, spiritual și moral al lui Eminescu – Omul și Artistul, deopotrivă – care fascinează și din această perspectivă a relațiilor pe care le-a avut efectiv sau doar le-a stărnit în timpul vieții, unele dintre ele determinând ecouri prelungite chiar și în postumitate. În totul, se vede aplecarea insistentă pentru cercetarea atentă a diverselor informații și mărturisiri, din toate acestea urmărindu-se a decipta „specificitatea și autenticitatea acelor gesturi, exprimări, comportamente ce au dat măsura inconfundabilei personalități” (p. 7-8), autorul rămânând – cum și mărturisește – într-o atitudine oarecum echidistantă, adică „lăsând portretul să se alcătuiască din toate mărturisirile probate, care se completează una pe alta, interferează și se luminează reciproc” (p. 8). De aici și un anume farmec al expozeului lexico-monografic despre „oamenii din viața lui” Eminescu, figuri atât de diferite, sub raportul condiției intelectuale (de la savanți, profesori universitari sau medici, la simpli oameni de rând), ori al condiției sociale (de la scriitori, publiciști, gazetari și artiști, la oameni politici), ca să nu mai vorbim de membrii familiei și de rude, de colegii de studii și de slujbe sau de mulții prietenii, ba chiar și de iubirile adolescente sau de mai târziu. O trecere în revistă a acestor „oameni din viața lui” Eminescu, prezenți în dicționarul lui Zenovie Cârlușea nu este posibilă în cronică de față, dar o semnalare concentrată pe unele figuri este revelatorie pentru ansamblul cărții reputatului istoric și critic literar, un spirit atât de neastâmpărat și de surprinzător prin perspectivele deschise de cercetările sale.

În ceea ce-i privește pe membrii familiei, se remarcă atenția cu care Zenovie Cârlușea îi prezintă pe Gheorghe Eminovici, căminarul, tatăl lui Eminescu, și pe Raluca Eminovici, mama acestuia, pe surorile Aglae și Henrieta (cea mai apropiată de poet), pe frații Ilie, Ioan, Iorgu, Niculae, Șerban și Matei (cel care și-a luat oficial numele poetului, onorându-l apoi cu preocupări constante pentru moștenirea și posteritatea fratelui său), pe bunicii Vasile Eminovici (bunicul patern) și Vasile Jurașcu (bunicul matern).

Dintre scriitorii față de care Eminescu și-a arătat aprecierea sinceră trebuie să-i amintim pe Ion Heliade Rădulescu (preamărit într-o strofă din *Epigonii* și în oda *La Heliade*), Vasile Alecsandri („acel rege-al poeziei, vecinic tânăr și ferice”, preamărit, de asemenea, în *Epigonii*,

care a fost, la rândul său, capabil să ureze: „Apuce înainte și-ajungă cât mai sus./ La răsăritu-i falnic se-nemă-al meu apus.”) și Iosif Vulcan (cel care l-a debutat pe poet în revista „Familia”, la 25 februarie/ 9 martie 1866, cu poezia *De-aș avea...*), apoi pe aceia cu care s-a aflat în relații aparte, respectiv Ion Creangă (la care a și locuit o vreme, la Iași, în „bojdeuca din Țicău”, îndemnându-l să se apuce de scris), I.L. Caragiale (cu care a fost coleg la „Timpul”, dar cu care a avut și un diferend „amoros” în privința Veronicăi Micle), Ion Slavici (la care a locuit o vreme, dar în a cărui casă a avut unele necazuri pricinuite de soția acestuia, Ecaterina) și Alexandru Vlahuță (care l-a vizitat, în 1879, în locuința de pe Podul Mogoșoaiei, iar mai târziu, prin iunie 1884, îl vizitează la Iași). Pe de altă parte, nu trebuie uitată adversitatea lui Alexandru Macedonski, cu celebra lui epigramă. În fine, un caz este și cel al lui Anghel Demetrescu, considerat un detractor pe seama așa-zisului pseudonim Gr. Gellianu, atribuit de Iorga pe nedrept, urmat apoi de Călinescu, care l-a numit „un cretin”.

De-a lungul activității sale de gazetar, mai ales cât a lucrat la „Timpul” (prim-redactor mai întâi, până la venirea lui Grigore G. Păucescu ca director politic), Eminescu a intrat în relații de colaborare sau de amiciție cu câțiva gazetari ai vremii, între care îi amintim pe Grigore H. Grandea, Nicolae Făgărășanu, Moise Ronetti-Roman, Gheorghe Secășanu (care era și președintele Societății „Carpații”, din care făcea parte și poetul), Dimitrie Teleor (cu care juca popice la Coloseul Oppler, acesta lăsând și o surprinzătoare cârticică de anecdote, *Eminescu intim*, apărută în 1904), Grigore Ventura și Nicolae Bassarabescu (din cauza căruia își înaintează prima demisie de la „Timpul”, la 15 februarie 1883). Pe un alt palier s-ar înscrie unii publiciști din epocă, precum Ieronim G. Barițiu, Petre Grădișteanu, Vasile Pogor, Ștefan Vârgolici sau Constantin Calmuschi (cel care va vorbi în numele „tinerimii universitare”, în ziua prohodirii lui Eminescu, când carul mortuar a oprit la statuia lui Gheorghe Lazăr, din fața Universității).

Gazetăria de la „Timpul” l-a adus pe Eminescu în relații cu politicieni ai vremii, din această galerie nelipsind Ion C. Brătianu (care s-a aflat, ca prim-ministru, în fruntea guvernării liberale din anii 1876-1888, împotriva căreia, în calitate de gazetar, combatant în paginile ziarului conservator „Timpul”, a luat atitudine fără menajamente), Petre P. Carp (conservator), Lascăr Catargiu (conservator de prim-plan), Iacob Negruzzi (conservator, junimist de

18 | frunte), Grigore G. Paucescu (conservator, devenit director politic al ziarului "Fimpul", în 1882, când Eminescu rămâne redactor pentru partea politică) și Theodor Rosetti (junimist de frunte). În dicționar sunt, de asemenea, prezentați Mihail Kogălniceanu (cărui Eminescu i-a purtat o prețuire și o admirație deosebite, între altele, pentru inițierea curentului național-popular de la „Dacia literară”) și C.A. Rosetti (lider liberal, influent prin ziarul „Românul”, cu care Eminescu a polemizat constant), dar și domnitorul Alexandru Ioan Cuza, regele Carol I și regina Elisabeta (cu pseudonimul literar Carmen Sylva; i-a și tradus în limba germană, împreună cu Mite Kremnitz, un număr de 21 de poezii, pentru antologia „Rumänische Dichtungen”, apărută la Leipzig în 1881).

Figurile unor savanți cu care poetul a avut unele legături, directe sau indirecte (Moses Gaster, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Eudoxiu Hurmuzaki, Nicolae Iorga, Nicolae Teclu, A.D. Xenopol), alături de o serie de intelectuali de mare clasă (Nicolae Ciurcu, Vasile Conta, Nicolae Densușianu, Artur Gorovei), reprezintă nume aparte în galeria care constituie „oamenii din viața lui” Eminescu. În acest context se înscrie, în primul rând, figura lui Titu Maiorescu, profesor universitar, critic literar și estetician, om politic și unul dintre fondatorii „Junimii”, cărui îi sunt dedicate cele mai multe pagini din dicționar (20 în total), articolul-eseu fiind pe deplin motivat de rolul pe care acesta l-a avut în viața poetului, atât în ceea ce privește studiile urmate în străinătate și unele posturi publice pe care le-a ocupat, cât mai ales în privința receptării și impunerii operei lui Eminescu în conștiința publică, dar și în ceea ce privește posteritatea acestuia (donând manuscrisele poetului către Academia Română, pe care le avem astăzi facsimilate).

Încă din junete, pe când se ținea după trupa Fanny Tardini și ajunge, apoi, sufleor în trupele de teatru ale lui Iorgu Caragiale și Mihail Pascaly, Eminescu va face cunoștință cu lumea artistică românească, față de care va manifesta un atașament aparte. Era prieten cu Ciprian Porumbescu și Toma Micheru și va fi încântat de Matei Milo, Ernesto Rossi și Pablo de Sarasate (dar și de Carlotta Patti).

Lunga listă a prietenilor și colegilor poetului ar necesita ea însăși un spațiu aparte, pentru a releva multitudinea relațiilor stabilite la un moment dat ori păstrate de-a lungul anilor. Reținem doar câteva nume, în ordinea alfabetică din dicționar: Samson Bodnărescu, Ștefan Cacoveanu, Al. Chibici-Revneanu, Filimon Ilia, Teodor Nica, Petre Novleanu, Iacob Onea, Miron Pompiliu, Constantin Simțion, Teodor V.